

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการสวัสดิการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และนำเสนอตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางการแก้ไขในการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณเป็นการศึกษาความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้การวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความต้องการของผู้สูงอายุ จำนวน 1,880 คน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการค้นหาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ และการค้นหาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับรูปแบบการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุจำนวน 75 คนและทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจำแนกและจัดระบบหมวดหมู่ข้อมูล (Typology and Taxonomy)

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาผู้สรุปผลการวิจัยโดยพิจารณาตามวัตถุประสงค์การศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาความต้องการสวัสดิการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท พบว่าในภาพรวมความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุมีค่าอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.67 และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุทุกด้านอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.41 – 3.85 โดยมีความต้องการด้านการบริการและสวัสดิการสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.62 รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้ และด้านการสนับสนุนจากครอบครัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 และ 3.71 ตามลำดับ

2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท พบว่าเมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุจำแนกตามเขตพื้นที่อาศัย โดยการทดสอบ t-test พบว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือชุมชนเมืองมีความต้องการสวัสดิการแตกต่างจากผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือชุมชนชนบทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุเป็นรายด้านจำแนกตามเขตพื้นที่อาศัย โดยการทดสอบ t-test พบว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือชุมชนเมืองมีความต้องการสวัสดิการด้านด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความปลอดภัย ด้านการยอมรับนับถือ ด้านความต้องการทางด้านสังคม และด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้แตกต่างจากผู้สูงอายุที่

อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือชุมชนชนบทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านการสนับสนุนจากครอบครัวและด้านการบริการและสวัสดิการผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือชุมชนเมืองและผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือชุมชนชนบทมีความต้องการไม่แตกต่างกันในทางสถิติ

3. เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท พบว่าบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุประกอบด้วย บทบาทในฐานะผู้กำหนดนโยบาย บทบาทในฐานะผู้ให้การสนับสนุนและดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ซึ่ง อปท. มีหน้าที่ในการที่จะสนับสนุนและดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่สำคัญ 4 ประการคือ

- 1) บทบาทในฐานะผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ
- 2) บทบาทในฐานะผู้สนับสนุนด้านบุคลากร
- 3) บทบาทในฐานะผู้จัดโครงการหรือกิจกรรม โดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและเป็นการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุซึ่งจัดเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 โครงการด้านสุขภาพผู้สูงอายุ

กลุ่มที่ 2 โครงการด้านการส่งเสริม

กลุ่มที่ 3 โครงการด้านการพัฒนาความรู้

กลุ่มที่ 4 โครงการด้านการสร้างการรวมกลุ่มและการตรวจเยี่ยมชุมชน

- 4) บทบาทในฐานะผู้สนับสนุนและสร้างการมีส่วนร่วม โดยมีประเด็นที่สำคัญในการสนับสนุนและสร้างการมีส่วนร่วม 4 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1 การมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับ

ประเด็นที่ 2 การสื่อสารประชาสัมพันธ์

ประเด็นที่ 3 การประสานงานทั้งระหว่างชุมชน (หมู่บ้าน) และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในท้องถิ่น

ประเด็นที่ 4 การสนับสนุนและสร้างเครือข่าย

4. เพื่อนำเสนอตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ พบว่าตัวชี้วัดจากการวิจัยประกอบด้วย 2 กลุ่มคือ ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ด้าน และมีปัจจัยแห่งความสำเร็จหรือตัวชี้วัดย่อย 24 ตัวชี้วัด ส่วนตัวชี้วัดกลุ่มที่ 2 คือ ตัวชี้วัดด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของ อปท. ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 ด้าน และมีปัจจัยแห่งความสำเร็จหรือตัวชี้วัดย่อย 15 ตัวชี้วัด ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตัวชี้วัดด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของ อปท. และปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ตัวชี้วัด	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
1. ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	
1.1 ความมั่นคงของรายได้	<ol style="list-style-type: none"> 1. รายได้ที่เพียงพอ 2. การมีงานทำหรือการจ้างงาน 3. โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับผู้สูงอายุ 4. การให้ความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ
1.2 สถานภาพด้านสุขภาพทางกาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีสุขภาพดีไม่เจ็บป่วย 2. การบริโภคอาหารและการใช้ยา 3. ร่างกายแข็งแรงสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่างๆได้ 4. การพักผ่อนที่เพียงพอและการออกกำลังกาย
1.3 สถานภาพด้านสุขภาพทางจิตใจ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความเครียด ความกังวล 2. ความพึงพอใจในชีวิต 3. ความภาคภูมิใจและการนับถือตนเอง 4. ทักษะที่ดีในการดำเนินชีวิต
1.4 ความสัมพันธ์ทางสังคม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสัมพันธ์ในครอบครัว 2. การมีกลุ่มเพื่อน 3. สัมพันธภาพในชุมชน 4. การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน
1.5 การศึกษาและการพัฒนา	<ol style="list-style-type: none"> 1. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2. ศูนย์การเรียนรู้ตามความสนใจ 3. การเดินทางที่สะดวก 4. การได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ทันเวลา
1.6 สิ่งแวดล้อม	<ol style="list-style-type: none"> 1. การปรับตัวให้เข้ากับบริบทผู้สูงอายุ 2. ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต 3. ความเป็นอิสระในการทำกิจกรรม 4. การมีปัจจัยพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ

ตัวชี้วัด	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
2. ตัวชี้วัดด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของ อปท.	
2.1 การจัดการด้านบุคลากรและงบประมาณ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทักษะของผู้บริหารหน่วยงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ 2. ความเพียงพอของบุคลากรใน อปท. ที่รับผิดชอบในการดูแลผู้สูงอายุ 3. ความรู้ความสามารถของบุคลากรในการดูแลผู้สูงอายุ 4. ทักษะของบุคลากรในการดูแลผู้สูงอายุ 5. งบประมาณที่ได้รับในแต่ละปีพอเพียงต่อการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
2.2 ระบบฐานข้อมูล	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุ 2. การมีบุคลากรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับฐานข้อมูลผู้สูงอายุ
2.3 การสร้างการมีส่วนร่วม	<ol style="list-style-type: none"> 1. จำนวนหรือร้อยละของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง 2. ระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการกำหนดปัญหา การดำเนินโครงการ และการประเมินผลโครงการ
2.4 การสร้างเครือข่าย	<ol style="list-style-type: none"> 1. การส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว 2. การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน 3. การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบ
2.5 ความสำเร็จในการจัดกิจกรรมที่ตรงตามความต้องการผู้สูงอายุ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร้อยละของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่ดำเนินการแล้วเสร็จ 2. ความครบถ้วนของกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุในทุกมิติได้แก่ สุขภาพกายและใจ รายได้ ความสัมพันธ์ องค์กรผู้สูงอายุ และระบบฐานข้อมูล เป็นต้น 3. การประเมินผลโครงการเกี่ยวกับผู้สูงอายุและการนำข้อมูลไปพัฒนา

5. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางการแก้ไขในการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท พบว่าประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่สำคัญได้แก่

1) ประเด็นด้านนโยบาย ทั้งด้านความชัดเจนและการเอาใจจริงเอาใจของผู้บริหารในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมทั้งการนำนโยบายไปปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้ และแผนงานหรือโครงการเป็นโครงการในเชิงรับ แนวทางการแก้ไขคือการนำเสนอแนะนโยบายในเชิงรุกมากขึ้น สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดูแลและจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) บุคลากรและงบประมาณ ประเด็นที่สำคัญคือความขาดแคลน ทั้งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทัศนคติที่ดีในการดูแลและจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ และปัญหาด้านการขาดงบประมาณที่เพียงพอ แนวทางการแก้ไขคือการพัฒนา ให้ความรู้ความเข้าใจ และปรับทัศนคติในการทำงานเกี่ยวกับผู้สูง ซึ่งให้เห็นความสำคัญไม่เฉพาะในระดับปฏิบัติงานเท่านั้นแต่ยังรวมถึงระดับผู้บริหารด้วย ปัญหาด้านงบประมาณนั้นท้องถิ่นอาจสามารถแก้ไขได้โดยการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่ทำงานด้านการส่งเสริมหรือจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดประโยชน์ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมจากการใช้งบประมาณ และทรัพยากรร่วมกัน

3) ปัญหาด้านการสร้างหรือสนับสนุนการมีส่วนร่วม ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน แนวทางการแก้ไขคือ การส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับครอบครัว ก่อน สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อผู้สูงอายุ และระลึกถึงคุณงามความดีที่ท่านเหล่านั้น ในระดับชุมชนต้องมีการจัดกิจกรรมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งได้ทั้งเรื่องของการสร้างการมีส่วนร่วมและการพัฒนาด้านความรู้ ส่วนระดับหน่วยงานอาจมีการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยตรง หรือหากมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานจะต้องมีการระบุผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน (มีเจ้าภาพ) ซึ่งต้องมีอำนาจในการตัดสินใจได้อย่างเต็มที่โดยมีระเบียบรองรับ

5.2 การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยและข้อสรุปที่พบผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

1. ประเด็นเกี่ยวกับความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุและความแตกต่างของความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

จากผลการวิจัยพบว่าความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุมีค่าอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความปลอดภัย ด้านการยอมรับนับถือ ด้านความต้องการทางด้านสังคม ด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้ ด้านการสนับสนุนจากครอบครัว และด้านการบริการและสวัสดิการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาปัญหาและความต้องการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกปี่ฆ้อง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว (ธनिया โปธิงาม. 2557: 172-173) ที่ได้สรุปว่าความต้องการสวัสดิการผู้สูงอายุในจังหวัดสระแก้วในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ด้านสุขภาพอนามัย และสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับการศึกษาความต้องการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

(พรพรม ไชชัยภูมิ และภรณ์ ศิริโชติ. 2554: 91-95) ซึ่งทำการศึกษาลิขิตีได้รับการคุ้มครองการส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่างๆ ตามรายละเอียดในมาตรา 11 ของพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 และพบว่าผู้สูงอายุมีความต้องการเพิ่มมากขึ้น ต้องการคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ในการรับสิทธิประโยชน์ด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาด้านความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุอีกหลายเรื่องที่สรุปผลเช่นเดียวกันว่าผู้สูงอายุมีความต้องการมากและเพิ่มขึ้น (ขนิษฐา คงบรรทัด และ ประชาสรรค์ แสนภักดี. 460: 2557; ปิยะดา ภักดีอำนาจ และ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์. 2557: 136-138)

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าการที่ผู้สูงอายุมีความต้องการที่มากขึ้นนั้นส่วนหนึ่งมาจากปริมาณผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นซึ่งข้อมูลจากการรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2555 พบว่ามีประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยประมาณร้อยละ 12.2 และคาดว่าจะเพิ่มเป็นร้อยละ 15.3 ในปี 2562 (ธनिया โปธิงาม. 2557: 175) ซึ่งจะทำให้มีความต้องการด้านสวัสดิการที่มากขึ้นและหลากหลายยิ่งขึ้นด้วย

ประเด็นความแตกต่างของความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทจากการศึกษาพบว่าโดยภาพรวมความต้องการสวัสดิการของผู้สูงอายุมีความแตกต่างกันในเขตเมืองและชนบท ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความปลอดภัย ด้านการยอมรับนับถือ ด้านความต้องการทางด้านสังคม และด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้ แต่ด้านการสนับสนุนจากครอบครัวและด้านการบริการและสวัสดิการผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือชุมชนเมืองและผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือชุมชนชนบทมีความต้องการไม่แตกต่างกันในทางสถิติ

ทั้งนี้จากข้อมูลจะพบว่าผู้สูงอายุในเขตเมืองจะมีความต้องการที่สูงกว่า อันมีสาเหตุมาจากค่าครองชีพที่สูงกว่าเขตชนบท ไม่ว่าจะเป็นค่าอาหาร ที่พักอาศัย การเดินทางคมนาคม ล้วนต้องมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นทั้งสิ้น และสภาพเมืองที่มีความเครียดมากกว่า มีความเร่งรีบในการเดินทาง ความเครียดจากการทำงาน ความปลอดภัยน้อยกว่าในชนบท เกิดความกังวลในการดำเนินชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเมืองที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ต่างคนต่างอยู่ ทำให้ผู้สูงอายุมีความต้องการด้านสังคม กลุ่มเพื่อนมากกว่าชนบทซึ่งมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่า ซึ่งรวมถึงการยอมรับนับถือในสังคมด้วยอันเป็นการแสดงถึงความมีตัวตน คุณค่าของตนเองของผู้สูงอายุ

2. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

จากผลการวิจัย พบว่า อบท. มีบทบาทที่สำคัญ 4 ด้านได้แก่ 1) บทบาทในฐานะผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ 2) บทบาทในฐานะผู้สนับสนุนด้านบุคลากร 3) บทบาทในฐานะผู้จัดโครงการหรือกิจกรรม และ 4) บทบาทในฐานะผู้สนับสนุนและสร้างการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามมักพบว่าการศึกษาส่วนมากมักเป็นการศึกษาในลักษณะบทบาทของ อบท. ในฐานะเป็นผู้ดำเนินการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น การบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลตะโละกาโปร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี (ศิริดา ศรีของไทย. 2553: บทคัดย่อ) การบริหารจัดการระบบสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลนาหว้า อำเภอยะนะ จังหวัดสงขลา (สิริญา ปรีพันธ์. 2553: 158-161) ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงปลาทุ อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ (กัญญาณัฐ บุญวัฒน์. 2554: 45-46) และการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลนาบอน อำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราช (สุชาติ ศรีจันทร์. 2554: 72-78) เป็นต้น

แต่ก็มีงานวิจัยที่แสดงในด้านบทบาทของ อบท. ด้านอื่น เช่น การศึกษาบทบาทองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน : กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย (ฐิติรัตน์ ดิศจโยธิน. 2550: 159-161) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่านอกจากบทบาทหน้าที่ตามกฎหมายแล้ว สิ่งสำคัญยังมุ่งไปที่ผู้บริหาร อบท. โดยเน้นที่ความรู้ความเข้าใจในการนำนโยบายหรือการดำเนินงานตามแผนงานให้มีความชัดเจน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางของการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และประเด็นของงบประมาณที่ไม่เพียงพอ รวมทั้งยังได้นำเสนอในประเด็นการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและความร่วมมือในชุมชน นั้นแสดงให้เห็นว่ากว่า 10 ปีที่ผ่านมาบทบาทของ อบท. ที่สำคัญยังคงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการทั้งในด้านบุคลากร และการสร้างความร่วมมือในทุกๆ ระดับ นอกจากนี้มีการศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ (จารุชา พานนนท์. 2555: 124-127) ซึ่งได้นำเสนอรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุตามมิติของความต้องการของผู้สูงอายุ 6 ด้าน โดยเน้นให้ อบท. เป็นผู้แสวงหาทรัพยากรหรืองบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินงาน และสร้างความร่วมมือรวมทั้งเครือข่ายกลุ่มอาชีพ กลุ่มประชาสังคมให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับการศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหนองตองพัฒนา อำเภอางทอง จังหวัดเชียงใหม่ (ธารา สมพงษ์. 2555: 37-49) ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทผู้บริหาร อบท. ต่อการจัด

สวัสดิการผู้สูงอายุ และการสร้างร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน รวมทั้งความร่วมมือจากกลุ่มผู้สูงอายุเองด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาททั้ง 4 ด้านของ อปท. ในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุนั้นมีการนำเสนอมานานกว่า 10 ปีแล้ว แต่ก็ยังคงเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญและดำเนินการพัฒนาต่อไปเพื่อให้เกิดการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลต่อไป

3. ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบด้วย 2 กลุ่มคือตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและตัวชี้วัดด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของ อปท.

จากการศึกษาพบว่าตัวชี้วัดเป็นจากการวิจัยประกอบด้วย 2 กลุ่มคือตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ด้าน ได้แก่ ความมั่นคงของรายได้ สถานภาพด้านสุขภาพทางกาย สถานภาพด้านสุขภาพทางจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษาและการพัฒนา และสิ่งแวดล้อม มีความสอดคล้องกับการศึกษา องค์การเฮลท์เอจ อินเตอร์เนชันแนล (Health Age International, 2013) ที่นำเสนอภาวะสันนิษฐาน (Construct) ที่ใช้ในการวัดระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไว้ 4 ด้านคือ ความมั่นคงทางรายได้ สถานภาพทางสุขภาพ การมีงานทำและการศึกษา และความสามารถในการดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อม เช่นเดียวกับการศึกษาของ เฟอร์แรนส์ และพาวเวอร์ (Ferrans and Powers, 1992) ที่ออกแบบเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต ในกลุ่มของผู้ที่มีสุขภาพสมบูรณ์ และผู้ป่วยฮีโมโกลิน โดยแบ่งคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความพึงพอใจของชีวิต (Satisfaction) และความสำคัญ (Importance) และทั้ง 2 ลักษณะของคุณภาพชีวิตจะประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านคือ ด้านสุขภาพและหน้าที่ ด้านเศรษฐกิจสังคม ด้านสุขภาพจิต และด้านครอบครัว รวมทั้งการศึกษาของโบว์ลิง (Bowling, 1995) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของประชาชน และนำเสนอองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต 5 อันดับแรก คือ สัมพันธภาพภายในครอบครัว หรือกับบุคคลอื่น สุขภาพของตนเอง สุขภาพของบุคคลใกล้ชิดและที่รับผิดชอบ ความมั่นคงทางการเงิน ที่อยู่อาศัย และมาตรฐานการดำรงชีวิต และชีวิตสังคมและกิจกรรมอดิเรก รวมทั้งการศึกษาของฟลานาแกน (Flanagan, 1982) ที่ศึกษา องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในฐานะที่เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งจำแนกได้ 5 องค์ประกอบ คือ ด้านร่างกายและวัตถุ ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น กิจกรรมในสังคมและชุมชน การพัฒนาการทางบุคลิกภาพและมีความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ตามพัฒนาการ และสันตนาการ และอารดา ซีระเกียรติกำจร (2554) ศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้องค์ประกอบ 4 ด้านในการวัดระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้แก่ องค์ประกอบด้านสังคม องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบด้านสุขภาพ และองค์ประกอบด้านทัศนคติ เช่นเดียวกับประทีป ไอยศูรย์ และทิวากร แก้วมณี (2554) ศึกษาการประเมินมาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ศึกษาเฉพาะกรณี : เทศบาลตำบลหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยใช้ตัวชี้วัดดังนี้ องค์ประกอบด้านความมั่นคงในชีวิต องค์ประกอบด้านการศึกษา องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ และองค์ประกอบด้านสังคม รวมทั้งจิราพร ทองดี ดาราวรรณ รองเมือง และฉันทนา นาคฉัตรีย์ (2555) ศึกษาเรื่องภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้องค์ประกอบดังต่อไปนี้ในการวัดคือ องค์ประกอบด้านร่างกาย

องค์ประกอบด้านจิตสังคม และองค์ประกอบด้านจิตวิญญาณ จะเห็นได้ว่าแม้จะมีการใช้ตัวชี้วัดที่แตกต่างกันบ้างของนักวิชาการแต่ละคน แต่ก็จะมีประเด็นที่สำคัญร่วมกันคือเรื่องของสุขภาพ เศรษฐกิจหรือรายได้ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือกลุ่ม รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้จะสังเกตได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่นำมาซึ่งปัจจัย 4 อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ประเด็นต่อมาคือตัวชี้วัดด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของ อปท. ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 ด้าน ได้แก่ การจัดการด้านบุคลากรและงบประมาณ ระบบฐานข้อมูล การสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่าย และความสำเร็จในการจัดกิจกรรมที่ตรงตามความต้องการผู้สูงอายุ ตัวชี้วัดในประเด็นนี้เป็นเรื่องของการบริหารจัดการภายใน อปท. ที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้การทำงานประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ในส่วนของตัวชี้วัดด้านการบริหารมีผู้ศึกษาที่สอดคล้องกับผลการศึกษานี้เช่น การสำรวจตัวชี้วัดศักยภาพการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาจังหวัดชลบุรี (สมศักดิ์ เจริญพูล. 2558: 67-68) ซึ่งได้นำเสนอตัวชี้วัดไว้ 27 ซึ่งมีการนำเสนอบางส่วนที่เกี่ยวข้องได้แก่ ระดับความสำเร็จในการกำหนดแผนการพัฒนาภายในหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ของผู้บริหารฝ่ายการเมืองและการมีภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ของหัวหน้าส่วนราชการ ระดับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร และระดับความสำเร็จในการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามยังพบว่าประชาชนซึ่งรวมถึงผู้สูงอายุยังมีส่วนร่วมในการวางแผนในระดับน้อย (สมบัติ ทัทธานี. 2555: 89) ทั้งนี้ผู้นำในท้องถิ่นจะมีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนหรือชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม อีกทั้ง สุภาพร ทองมา (2550: 101-103) ได้ศึกษาเรื่องการออกแบบฐานข้อมูลสุขภาพ กิจกรรมและสวัสดิการผู้สูงอายุ :ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีฐานข้อมูลที่ดี

4. สภาพปัญหา และแนวทางการแก้ไขในการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

จากการศึกษาพบว่าประเด็นปัญหาที่สำคัญได้แก่ ประเด็นด้านนโยบาย บุคลากรและงบประมาณ และปัญหาด้านการสร้างหรือสนับสนุนการมีส่วนร่วม ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา (จินตนา ไชยวงศ์. 2552: 51-52) ที่สรุปว่ามีปัญหาที่สำคัญเกี่ยวข้องในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ 4 ประการคือ ด้านการวางแผน ด้านการประสานงาน ด้านการจัดองค์การ และด้านการจัดสรรงบประมาณ หากพิจารณาด้านนโยบายซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ จะพบว่าเป็นหน้าที่หลักประการหนึ่งของผู้บริหาร อปท. ในการที่จะดำเนินการวางแผน กำหนดเป้าหมายขององค์การ นอกจากนี้อีกแนวคิดที่เกี่ยวกับการนำเสนอโยบายคือการกำหนดนโยบายแผนงาน หรือเป้าหมายจากร่างขึ้นบนคือ ให้พนักงานระดับปฏิบัติการหรือประชาชนผู้รับบริการในรูปแบบของการประชุมร่วมกันหรือประชาคมเพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกัน แล้วจึงรวบรวมจากหลายๆ หน่วยเป็นแผนขององค์การ (ณัฐยา สิ้นตระกูลผล. 2549: 21) ซึ่งเป็นการให้โอกาสด้านการมีส่วนร่วม

แก่ประชาชน อย่างไรก็ตามยังพบว่าประชาชนยังมีส่วนร่วมในการวางแผนในระดับน้อย (สมบัติ ทัทธานี. 2555: 89) ทั้งนี้ผู้นำในท้องถิ่นจะมีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนหรือชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนด้านงบประมาณนั้นการแก้ไขนอกจากการของบประมาณเพิ่มจากหน่วยงานกลางแล้ว การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานน่าที่จะเป็นทางออกที่สำคัญอีกประการ เนื่องจากจะทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรร่วมกันและเกิดประโยชน์สูงสุด

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อมูลจากการวิจัยสามารถนำไปใช้พัฒนาเป็นตัวชี้วัดเพื่อติดตามประเมินผลโครงการด้านสวัสดิการผู้สูงอายุเพื่อให้ตอบสนองความต้องการอย่างแท้จริง
2. จากการศึกษาพบว่าความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเมืองและชนบทมีความแตกต่างกัน ดังนั้นในการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุจึงควรคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
4. ข้อมูลจากการวิจัยด้านบทบาทของ อปท. และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาด้านบุคลากรทั้งในแง่ของจำนวน ความรู้และทัศนคติ การบริหารจัดการด้านงบประมาณและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงาน
5. จากการศึกษาพบว่าบทบาทของ อปท. ในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุยังเป็นลักษณะของการบริการในเชิงรับ ดังนั้น อปท. จึงควรมีการปรับบทบาทในการทำงานเชิงรุกมากขึ้น โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมก่อนที่บุคคลจะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุเพิ่มเติมจากการวิจัยนี้
2. ควรมีการศึกษาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ
3. ควรมีการศึกษาระบบ กระบวนการ หรือวิธีการในลักษณะของการปฏิบัติที่ดี (Best practice) ของ อปท. ที่มีการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำไปเป็นต้นแบบในการพัฒนาในมิติต่างๆ